
ФУРДУЙ С.Б.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра
загальної і соціальної педагогіки
та початкової освіти,
Ізмаїльський державний
гуманітарний університет,
м. Ізмаїл

СУЧАСНІ УЯВЛЕННЯ ПРО СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОБДАРОВАНИХ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ

У статті висвітлено актуальні ідеї соціально-педагогічного супроводу обдарованих студентів, теоретично осмислено поняття «супровід» і «підтримка» та проаналізовані шляхи та форми супроводу обдарованих студентів вищої школи сьогодення.

Ключові слова: обдарованість, обдарована особистість, підтримка, супровід обдарованих студентів в освітній системі.

В статье освещены актуальные идеи социально-педагогического сопровождения одаренных студентов, теоретически осмысленно понятие «сопровождение» и «поддержка» и проанализированы пути и формы сопровождения одаренных студентов высшей школы современности.

Ключевые слова: одаренность, одаренная личность, поддержка, сопровождение одаренных студентов в образовательной системе.

The article highlights the relevance of the idea of social and pedagogical support gifted students, theoretical understanding of the concept of “support” and “support” and analyzed the ways and forms of support gifted high school students of today.

Key words: gifted, gifted personality, support and maintenance of gifted students in the educational system.

Постанова проблеми. Освіта обдарованої молоді виступає об'єктивним гарантом подальшого соціально-економічного та культурно-політичного розвитку українського суспільства.

У відповідності з цілями державної молодіжної політики щодо підтримки здібної та талановитої молоді у діяльності сучасної вищої школи, визначені наступні завдання: - створення умов для духовного, інтелектуального і культурно-естетичного саморозвитку особистості студента; освоєння студентами методології пізнання та творчості, єдності інтуїтивно-творчих і дискурсивних форм пізнання; - створення передумов для органічного включення випускників університету в інноваційну наукову, економічну, соціальну та культурну діяльність; - освоєння студентами майбутньої професійної діяльності як єдності фізичних, духовно-правових, соціальних і ноосферних закономірностей; - інтеграція академічної, науково-дослідної роботи студентів, органічний зв'язок навчального процесу з позанавчальною діяльністю; - своєчасне виявлення творчих задатків, забезпечення психолого-педагогічної підтримки обдарованих студентів, аспірантів, молодих вчених; - забезпечення цілісності, наступності в роботі з обдарованою молоддю на різних щаблях освіти: у системі «школа - ВНЗ - фундаментальну наукову освіту - працевлаштування».

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених світу (О.Кульчицька, Н. Лейтес, А. Матюшкін, С. Рубінштейн, Б.Теплов, О. Чаплигін та ін.) свідчать, що проблема обдарованості є пріоритетною у дослідженнях науки психології та педагогіки, оскільки обдарованість та розвиток творчих здібностей людини виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку суспільства. Питання діагностики творчих здібностей втілено у дослідженнях таких науковців, як: Н. Грищенко, В. Моляко, А. Савенков, С. Текс, Л. Колберг та ін. Структуру обдарованості та особистісні особливості обдарованих індивідів розглянули такі науковці: О. Бобир, Дж. Гілфордом, Ю. Гільбухом, О. Зазимко, О. Музикою, Дж. Рензуллі, В. Тесленко, В.Чудновским, С. Шандруком, В. Юркевичем та ін..

Слід зазначити, що інтерес до підтримки молоді, в тому числі студентської, та молодіжних проблем в цілому у вітчизняній науці є стійкий характер. Цій темі присвячено ряд дисертаційних досліджень (Ж. Баб'як, Р. Вайнола, А. Волович, В. Долженко, Ю. Загородній, І. Зверева, О. Карпенко, А.Капська, Л. Кобильнік, О. Кузьменко, Л.Мішик, Г. Овчаренко, О. Севаст'янова, С. Шашенко та багатьох інших). Проблеми соціалізації обда-

рованих дітей та молоді висвітлюються сьгодні вітчизняними науковцями, зокрема: О. Антоною, О. Власовою, М. Гнатко, Н. Завгородньою, І. Періг, Л. Прокопів та ін.

Втім багатоаспектне питання супроводу обдарованої особистості на сучасному етапі залишається актуальним, тому *мета нашої статті* - теоретично осмислити поняття «супровід» і «підтримка» та проаналізувати шляхи супроводу обдарованих студентів вищої школи сьогодення.

З'ясовано, що в усіх дискусіях про обдарованість представники різних теоретичних концепцій по-різному оцінюють вагу кожного з факторів у її розвитку (генетично обумовлений компонент здібностей – Л. Виготський; уважність, зібраність, постійна готовність до напруженої роботи, що переростає у схильність до праці, у працьовитість, у негнучку потребу трудитися – А. Петровський; творче мислення – А. Матюшкін; якісно своєрідне сполучення здібностей – Б. Теплов тощо). Це впливає і на різноманітність підходів у побудові моделей обдарованості. Серед основних виділено такі: трьохвекторна модель Дж. Рензулі, мультифакторна модель Ф. Монкса, п'ятифакторна модель А. Таннебаума, інвестиційна модель Р. Стренберга та Е. Григоренко, Мюнхенська модель К. Хеллера, триблокова модель В. Тесленко. Наголошено на тому, що в Україні в межах реалізації державної програми «Обдаровані діти» обґрунтовано модель обдарованості, що базується на понятті «ядро обдарованості» та розглядається не у вигляді трьох, як у західних моделях, а у вигляді двох основних компонентів – інструментального й мотиваційного. Спираючись на основні положення цієї моделі, за робоче визначення нами взято наступне: *обдарованість*

– це якість психіки, що системно розвивається протягом життя і визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми. В цілому ж обдарованість розглянуто як систему, що містить такі *компоненти*: а) специфічні біофізіологічні, анатомо-фізіологічні задатки; б) сенсорно-перцептивні блоки, що характеризуються підвищеною чутливістю; в) інтелектуальні, духовні й розумові здібності, що дозволяють оцінювати нові ситуації й вирішувати нові проблеми; г) емоційно-вольові, морально-етичні структури, що передбачають тривалі домінантні орієнтації та їхню штучну підтримку; д) високий рівень продукування нових образів, фантазія, уява тощо.

Вимоги сучасного світу все більше ускладнюються, де на перший план виходить цінність особистості, яка має високий інтелект, розвиненими творчими здібностями, готовністю вирішувати життєві завдання і виникаючі проблеми. У зв'язку з цим важливим є створення сприятливих умов для розвитку таких особистостей, тобто організація процесу супроводу здібних, обдарованих індивідів. Рішення проблеми супроводу обдарованих особистостей пов'язують з підвищенням інтелектуально-творчого потенціалу нашої країни. У зв'язку з цим актуалізується питання розширення уявлень сучасних педагогів, психологів про можливості соціально-педагогічного супроводу обдарованих особистостей. Проблема розвитку обдарованих особистостей у освіті широко висвітлюється в наукових публікаціях [1, 3, 4, 7], і її рішення пов'язують з організацією процесу їх супроводу. Робота з розвитку таких індивідів може бути реалізована в рамках навчальної програми за умови спеціально організованого пси-

холого-педагогічного та соціально-педагогічного супроводу.

Обдарована особистість - це особистість, яка виділяється яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями (або має передумови для таких досягнень) в тому чи іншому виді діяльності. Обдарованість, по-перше, являє собою дуже складне психічне утворення, в якому нерозривно переплетені пізнавальні, емоційні, волевільні, мотиваційні, психофізіологічні й інші сфери психіки. По-друге, її ознаки (прояви) можуть бути постійними, але можуть мати і тимчасовий (минулий) характер. Ці ознаки можуть бути явними, але можуть бути представлені і в прихованій, потенційній формі. Крім того, ознаки обдарованості можуть проявлятися у вигляді високого рівня розвитку як загальних, так і спеціальних здібностей [5]. Організація супроводу обдарованих індивідів повинна бути здійснена з урахуванням цих характеристик.

Законодавство України про підтримку та захист обдарованих дітей та молоді складається з: Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», Закону України «Про дошкільну освіту», Закону України «Про загальну середню освіту», Закону України «Про позашкільну освіту» та інших нормативно-правових актів України.

У науках педагогіки та психології часто можна зустріти використання понять різних видів супроводу, таких як психологічне, педагогічне, психолого-педагогічне, соціально-педагогічний супровід, а також близького за змістом поняття «*підтримка*» - психологічна, педагогічна, психолого-педагогічна, соціально-педагогічна, соціальна підтримка. Відповідно до цього зустрічаються різні визначення поняття «*супровід*».

Науковець Бабаєва Ю. Д. [2, с.78] розглядає супровід як систему, яка спрямована на створення соціально-психологічних умов для емоційного благополуччя, успішного розвитку, виховання і навчання дитини в ситуаціях соціально-педагогічних взаємодій, організованих у рамках загальноосвітнього закладу. Метою соціально-педагогічного супроводу є сприяння у виявленні, підтримці та розвитку талановитої особистості, їх самореалізації, професійному самовизначенні, збереженні психологічного та фізичного здоров'я. У відповідності з метою виділяють завдання соціально-педагогічного супроводу: 1) спільно з іншими фахівцями установи освіти визначення критеріїв обдарованої особистості; 2) сприяння формуванню позитивної Я-концепції (самоставлення, самоповаги, самоприйняття), 3) розвиток емоційної стійкості, формування навичок саморегуляції, поведінки в екстремальних ситуаціях (конкурсах, олімпіадах, іспитах), 4) сприяння соціалізації, формування комунікативних навичок.

Проаналізувавши наукові джерела, ми з'ясували, що соціально-педагогічний супровід визначають як процес надання своєчасної соціально-педагогічної та психологічної допомоги обдарованим індивідам та система коригувальних впливів на основі відстеження змін у процесі розвитку особистості.

Сулова М.[7] виходить за рамки освітнього закладу і розглядає соціально-педагогічний супровід розвитку обдарованості підлітків у дитячому оздоровчому таборі, під яким розуміється процес взаємодії педагогів з підлітком або групою підлітків з метою визначення траєкторії і подальшого розвитку обдарованості підлітків у спеціально створених для цього умо-

вах. В рамках соціально-педагогічного супроводу підлітків даної категорії необхідно вирішувати ряд проблем, а саме: 1) труднощі у взаєминах з однокласниками, батьками та педагогами; 2) недостатня увага до розвитку за рамками обдарованості підлітків, так як педагоги і батьки концентруються лише на тих видах діяльності, де проявляється обдарованість; 3) невідповідність між фізичним, інтелектуальним та соціальним розвитком; 4) низька самооцінка.

Розглянемо деякі шляхи соціально-педагогічного супроводу обдарованих студентів в умовах вищої школи.

Молодіжна наука - це форма об'єднання молодих людей, що виявляють інтерес до наукового знання і що намагаються оволодіти способами його отримання, об'єднання студентів та їхніх наставників, а також особливі методи і форми наукової підготовки молоді. У рамках такого об'єднання вирішуються дві тісно пов'язані і взаємообумовлені завдання - приращення наукової грамотності молодий частиною населення та залучення в науку молодих талановитих людей, що володіють високою мотивацією, спрямованістю на професійну наукову діяльність. Одним з перспективних напрямів вдосконалення системи, науково-дослідної роботи як засобу інтелектуального виховання, розвитку обдарованих студентів є розширення форм наукової творчості, збагачення їх новим змістом. Такий підхід дозволяє запропонувати наступну тематику навчальних занять зі студентами: «Особливості студентського наукового дослідження», «Технологія підготовки наукових публікацій», «Сучасні інформаційні технології в науковому дослідженні», «Наукова організація праці студента - дослідника», «Представлення студентських робіт на кон-

курси різних рівнів».

У сучасній вузівській практиці активно використовуються такі форми науково-дослідних занять, як студентські наукові гуртки (на молодших курсах), проблемні творчі групи (на старших курсах), участь у наукових конференціях, участь у науково-методичних і соціологічних дослідженнях, участь у міжнародних програмах, конкурсах, олімпіадах.

Творчий потенціал університетського соціокультурного середовища. Обдарованість виявляється не тільки в випереджаючому розвитку інтелекту, підтверджуваного успіхами в академічній, науково-дослідній, інформаційно-пошуковій діяльності. Сьогодні особливо затребувана соціальна обдарованість, що знаходить вираз у неабияких організаторських здібностях, в лідерських якостях. Відмінність лідера від інтелектуала в тому, що, поряд з неабиякими розумовими здібностями, він здатний успішно проявляти себе в кількох областях, тобто має різнобічні здібності. Соціальна обдарованість пов'язана, насамперед, з легкістю встановлення і високою якістю міжособистісних відносин. Соціальна обдарованість студента повинна бути помічена, оцінена за такими параметрами, як його готовність до соціального пізнання, про соціальну поведінку, моральні судження, лідерство (соціальна ініціатива, активність, гнучкість, відкритість, організаторські здібності). Студент, що володіє соціальною обдарованістю, має можливість проявити себе як лідер у студентському самоврядуванні (старостат, студентський деканат, студпрофком), у громадських рухах, у діяльності молодіжних організацій, у політичному житті міста, краю.

Для організації студентського самоврядування на кожному факультеті і в

даний час успішно функціонують: студентський деканат, студентська рада гуртожитку, старостат, профбюро, які координують діяльність студентів як у навчальному процесі, так у позанавчальний час. Заходи, що проводяться студдеканатами на факультетах: посвята у студенти першокурсників, організація «Дня знань» на факультеті та «Тижня першокурсників», організація культурно-масових заходів на факультеті; конкурси стінгазет на факультеті. Важливе місце в реалізації програми естетичного виховання студентів відведено художнім колективам, турботі про естетику побуту, Студентському клубу. Практика показує, що одним з напрямків позанавчальної роботи є залучення студентської молоді до участі у художніх колективах, де студентам надається можливість реалізувати свої творчі здібності. Цьому сприяє наявність стабільних, які працюють протягом декількох років і успішно представляють університет на міських, крайових і українських фестивалях і конкурсах художніх колективів та ін..

Виховання інтелектуальної еліти в системі вищої школи. Наявність магістратури як засобу відбору талановитих студентів, як освітньої щаблі, що дозволяє вести навчання на високому рівні труднощі, поєднувати різноманітні форми організації навчального процесу і наукової діяльності: наукові семінари, студентські дослідницькі лабораторії, захист дослідницьких проєктів. Магістратура - це база для підготовки не тільки викладачів вищої школи, але також і майбутніх вчених, що володіють високим рівнем науково-професійної компетентності.

Впровадження нових технологій навчання. Проєктивні технології, які розробляються на основі концепції проєктивного освіти (проєктивної педагогіки): формування проєктивних

компетенцій за допомогою інтеграції методу проєктів з інформаційними технологіями. Рефлексивні технології (спосіб самопізнання і самооцінки особистості та професійного росту). Реалізуються за допомогою застосування форм: тренінг ділового спілкування, особистісного зростання, комунікативних умінь. Комунікативно-ділові технології. Форми: телеміст, діалог, прес-конференція, диспути, дискусії, спрямовані на розвиток академічних та науково-дослідних компетенцій, досвіду творчої діяльності.

Організація взаємодії обдарованих студентів зі студентською соціальною службою університету, метою діяльності якої було розв'язання соціальних проблем, реалізація профілактичних заходів щодо подолання негативних явищ у студентському середовищі. Практичний досвід роботи показав важливість залучення студентів до реалізації соціальних програм, проведення акцій, масових заходів тощо. З цієї метою було організовано консультативні пункти студентської соціальної служби безпосередньо у гуртожитках. Їх завданням було: залучення обдарованої молоді до профілактичної роботи з метою запобігання негативним явищам у студентському середовищі; формування здорового способу життя; адаптація студентів-першокурсників; організація дозвілля та сприяння творчому розвитку молоді людини; допомога у вирішенні конфліктних стосунків із ровесниками; сприяння розвитку волонтерського руху як активної форми власної самореалізації.

Усе вище зазначене переконливо показує, для успішного здійснення соціально-педагогічного супроводу обдарованої студентської молоді вищої школи, можливо застосовувати: - проєктування новітніх технологій навчання (дистанційне, комунікативно-ділові

та то що), оцінки, досягнень обдарованих студентів за системою диференціювання; - посилення спрямованості діяльності студентського самоврядування на виховання високоморальної, духовно розвиненою і фізично здорової особистості студента; - створення умов для творчої самореалізації особистості, для проведення дозвілля студентів у позанавчальний час; - розвиток системи стимулювання, соціальної підтримки талановитої студентської молоді: розробка Положення про іменні стипендії Вченої ради університету, Присвоєння звання «Студент-дослідник»; - активізувати роботу соціально-педагогічної студентської служби з організації регулярних соціологічних досліджень за такими розділами: соціальна захищеність обдарованих студентів, їх ціннісні установки та

орієнтації, професійне самовизначення обдарованих студентів, їх політична та інформаційна культура, дозвілля, ставлення до молодіжних проблем, що дозволяє вивчити соціокультурні установки і ціннісні орієнтації молоді, її соціальне самопочуття; - приділяти постійну увагу розробці електронних інтегрованих курсів, проводити експертизу результатів експериментів, введення інновацій; - ініціювати подальше обговорення проблем формування особистісно-професійних якостей і компетенцій випускників вузів на наукових нарадах, наукових конференціях, «круглих столах» та тощо. Перспективним бачимо наступні напрямки дослідження: підвищення рівнів можливості у спроможності щодо обміну досвіду обдарованих студентів за рубежем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андреева Н.Ю., Трусова Н.В. *Современные представления о сопровождении одаренных учащихся* // *Современные проблемы науки и образования*. – 2013. – № 3.
2. Бабаева Ю. Д. *Психология одаренности детей и подростков: учеб. пособие для студентов высших и средних педагогических учебных заведений* / Ю. Д. Бабаева, Н. С. Лейтес. – М.: АCADEMA, 2000. – 332 с.
3. Ильясов Д. Ф. *Особенности развития одаренности учащихся* [Электронный ресурс] / Д. Ф. Ильясов, Н. Ю. Андреева // *Современные проблемы науки и образования*. – 2012. – № 3. – URL: <http://www.scienc-education.ru/>.
4. Капська А. Й. *Соціальна педагогіка. Підручник* / А.Й.Капська, О.В.Безпалько, Р.Х.Вайнола. – К.: Центр учбової літератури 2009. – 488 с.
5. Панов В. И. *Одаренность как проблема современного образования* // *Психология сознания: современное состояние и перспективы: материалы I Всеросс. конф.* – Самара, 2007. – С. 477.
6. Погодаева О. *Психологическое сопровождение одаренных учащихся* [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.menor.ru/materials/>.
7. Суслова М. *Система выявления и поддержки одаренных детей* [Электронный ресурс]. – URL: <http://www.menor.ru/materials/>.